

Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΣΗΜΕΡΑ

● Του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Περγάμου κ. Ιωάννη Ζηζιούλα

Η Ορθοδοξία σήμερα περνάει μια ιστορική καμπή. Από το ένα μέρος παρουσιάζει τις τελευταίες δεκαετίες μια σειρά επιτευγμάτων και μια αξιολογη άνθηση πνευματικής ζωής. Από το άλλο μέρος αντιμετωπίζει προβλήματα σοβαρά, που επηρεάζουν τη θέση της στον σημερινό κόσμο. Παρά ταύτα παραμένει για τον σύγχρονο άνθρωπο η μόνη αληθινή ελπίδα.

Στη θετική πλευρά της σημερινής Ορθοδοξίας θα μπορούσε να αναφέρει κάποιος την προβολή της στον διεθνή χώρο, μία προβολή που την έκαμε, όχι απλώς γνωστή, αλλά και παράγοντα επιρροής στην πορεία του χριστιανικού κόσμου στο σύνολό του. Όσοι παρακολούθησαν και παρακολουθούν την εξέλιξη της σκέψης και της ζωής των χριστιανικών κοινοτήτων στον σύγχρονο κόσμο διαπιστώνουν χωρίς δυσκολίες ότι πολλά από τα μεγάλα γεγονότα, που σημάδεψαν τη ζωή των χριστιανικών εκκλησιών και ομολογιών τις τελευταίες δεκαετίες, φέρουν τη σφραγίδα της ορθόδοξου επιδράσεως. Μεταξύ των γεγονότων αυτών θα μπορούσε να αναφέρει κάποιος τη Β' Σύνοδο του Βατικανού και το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών. Και στις δύο περιπτώσεις η επίδραση της Ορθοδοξίας είναι εμφανής. Γενικά, τίποτε δεν γίνεται σήμερα στον χριστιανικό κόσμο, χωρίς να ληφθεί υπ' όψιν η ορθόδοξη άποψη. Δεν είναι βέβαια πάντοτε η επίδραση αυτή πλήρης. Αν κάτι τέτοιο συνέβαινε, θα είχαμε πλήρη ενό- κεντρο την Ορθοδοξία. Αλλά

κάτι τέτοιο δεν θα ήταν εύκολο μετά από τόσους αιώνες βαθιάς δι-

αιρέσεως. Το σημαντικό είναι ότι η Ορθοδοξία κέρδισε ήδη την προσοχή του χριστιανικού κόσμου. Υπάρχουν μάλιστα πολλοί στη Δύση σήμερα, που βλέπουν την Ορθοδοξία ως τη μόνη ελπίδα, για να βγουν από τα αδιέξοδα, που αντιμετωπίζουν. Ο σεβασμός αυτός κερδήθηκε χάρη στις προσπάθειες ορθόδοξων θεολόγων που έζησαν στη Δύση.

Ένα άλλο θετικό χαρακτηριστικό της σημερινής Ορθοδοξίας είναι η ενότητά της στο επίπεδο των εκκλησιαστικών ή κανονικών σχέσεων. Η ενότητα αυτή επιτεύχθηκε χάρη στις προσπάθειες του Οικουμενικού Πατριαρχείου, που συνεκρότησε με την πρωτοβουλία του Πατριάρχη Αθηναγόρα τις πρώτες Πανορθόδοξες Διασκέψεις. Για να εκτιμήσει κάποιος αυτή την εξέλιξη σωστά, θα αρκούσε να μελετήσει όλα όσα διαμείφθηκαν στη Ρόδο, τόσο στο προσκήνιο όσο και στα παρασκήνια, κατά την Πρώτη Πανορθόδοξη Διάσκεψη το 1961. Οι δυσκολίες ήταν ανθρώπινα σχεδόν ανυπέβλητες. Τα παλιά μίσση μεταξύ σλαβοφώνων και ελληνοφώνων Ορθόδοξων Εκκλησιών με τις διεκδικήσεις ηγεσίας εκ μέρους των πρώτων δημιούργησαν τείχη διαιρέσεων, που απειλούσαν την ενότητα της Ορθοδοξίας. Σήμερα η Ορθοδοξία διαλέγεται με τους μη Ορθόδοξους ως ένα σώμα, που εκφράζεται ομόφωνα με το στόμα του Οικουμενικού Πατριάρχη. Αυτό αποτελεί ένα μεγάλο ιστορικό βήμα.

Ένα τρίτο θετικό σημείο αφορά στην πορεία της ορθόδοξης σκέψης και θεολογίας. Από το 1936 και εξής, όταν συνήλθαν πρώτη φορά όλες οι Ορθόδοξες Θεολογικές Σχολές σε παγκόσμιο συνέδριο στην Αθήνα, τέθηκε, υπό την επίδραση κυρίως του διαπρεπούς ορθόδοξου θεολόγου, αιμνήστου π. Γεωργίου Φλωρόφ-σκι, το θέμα της καθάρσεως της θεολογίας από τις ξένες επιδράσεις με τη βοήθεια της μελέτης των

πατέρων της Εκκλησίας. Έκτοτε η ορθόδοξη θεολογία επιδίδεται στη μελέτη των πατέρων με αποτέλεσμα να παραχθεί ένας μεγάλος αριθμός θεολογικών μελετών, με θέματα, που συνδέονται με τη σκέψη των πατέρων. Το γεγονός αυτό πρέπει να θεωρηθεί ως θετικό, γιατί πραγματικά Ορθοδοξία χωρίς τους πατέρες, που τη δι-αμόρφωσαν, είναι αδιανόητη.

Τέλος, σε συνδυασμό με την αναγέννηση αυτή των πατερικών σπουδών, πρέπει να χαιρετιστεί η αναβίωση του μοναχικού πνεύματος στον χώρο της σημερινής Ορθοδοξίας. Ο μοναχισμός, που είχε παρεξηγηθεί, ακό-μα και πολεμηθεί, στα νεότερα χρόνια μέσα στην ίδια την Ορθοδοξία, έχει ξανακερδίσει την εκτίμηση και τον σεβασμό, που είχε άλλοτε στο Βυζάντιο. Το Άγιο Όρος, αλλά όχι μόνο αυτό, αποτελεί σημείο έλξης πολλών νέων και πνευματικών ανθρώπων από όλο τον κόσμο. Ο ορθόδοξος μοναχισμός είναι σήμερα μια ζωντανή πα-ρουσία της Ορθοδοξίας στον σύγχρονο κόσμο.

Στα προβλήματα, εξάλλου, που αντιμετωπίζει σήμερα η Ορθοδοξία, θα πρέπει να αναφέρει κάποι-ος, πριν απ' όλα, μια έντονη κρίση ταυτότητας που προέρχεται από δύο κυρίως λόγους. Ο πρώτος είναι μία θεολογική σύγχυση, που δυσκολεύει την ανά-πτυξη σαφών θεολογικών κριτηρίων, και ο δεύτερος είναι μία ασυνέπεια μεταξύ θεολογικών αρχών και πρακτικής. Έτσι, ενώ γίνεται λόγος ευρύτατος σή-μερα στην Ορθοδοξία για απαλλαγή από δυτικές επι-δράσεις, ένας έντονος ατομισμός στη θρησκευτική ζωή, μια ευσεβιστική και ακτιβιστική διάθεση και ένα δικανικό πνεύμα -όλα παράγωγα της δυτικής θρησκευτικότητας- τείνουν να θεωρηθούν ως χαρα-κτηριστικά της Ορθοδοξίας. Σήμερα, σε αντίθεση με παλαιότερες εποχές, ακόμα και στη λειτουργική ζωή και στην κανονική τάξη της Εκκλησίας, δυσκολεύ-εται να δει κάποιος αμέσως τι είναι λανθασμένο και τι σωστό με ορθόδοξα κριτήρια. Ο λαός διατηρεί τις παραδόσεις του, αλλά οι ηγέτες του, επίσκοποι και διδάσκαλοι, πολλές φορές, για να τον κάμουν πιο «συνειδητό» και μορφωμένο στην πίστη του, είτε με το κήρυγμα, είτε με διαφόρους νεωτερισμούς στη λα-τρεία, δημιουργούν σύγχυση ή και παραπλάνηση. Το ξεκαθάρισμα των θεολογικών κριτηρίων είναι σήμερα επείγον θέμα στην Ορθοδοξία.

Το άλλο μεγάλο πρόβλημα της σημερινής Ορθοδο-ξίας είναι ο συνδυασμός της παραδόσεως με τη ζωντα-νή παρουσία της στον σύγχρονο κόσμο. Η Ορθοδοξία είναι από τη φύση της παραδοσιακή στη νοοτροπία της. Αλλά η σωστή έννοια της παραδόσεως δεν είναι η μουσειακή απολίθωση. Σήμερα η Ορθοδοξία τιμά ιδιαί-τερα τους πατέρες της Εκκλησίας, πράγμα που πρέπει, όπως είδαμε, να θεωρηθεί ως θετικό. Αλλά οι πατέρες βρίσκονταν σε διαρκή και σοβαρό διάλογο με την επο-χή τους. Γνώριζαν καλά όλα τα φιλοσοφικά ρεύματα των χρόνων τους και κατόρθωσαν με μια θαυμαστή δημιουργικότητα να μεταμορφώσουν ολόκληρο τον πολιτισμό της αρχαιότητας. Η σημερινή Ορθοδοξία

φαίνεται να έχει παραιτηθεί από τέτοιου είδους φιλο-δοξίες. Βλέποντας τον κίνδυνο της εκκοσμικεύσεως να χτυπάει την πόρτα του δυτικού Χριστιανισμού απειλητικά, προτιμάει να μην ανακατεύεται πολύ με τα σύγχρονα ρεύματα της τέχνης και της σκέψεως και να μιλάει μια γλώσσα εσωτερική, που απευθύνε-ται στους μεμυημένους. Έτσι κινδυνεύει να κλείσει την πατερική περίοδο σε μία εποχή του παρελθόντος. Σήμερα, ευτυχώς, η Ορθοδοξία έχει ζωντανή συνέχεια πατερικών μορφών στο επίπεδο της ασκητικής παρα-δόσεως, μορφών οι οποίες μπορούν να σκύψουν στα προβλήματα του σημερινού ανθρώπου με θαυμαστές θεραπευτικές ικανότητες. Αλλά, πρέπει να ομολογη-θεί, στο επίπεδο του πολιτισμού και των ιδεών η σημε-ρινή Ορθοδοξία δεν έχει συνέχεια πατερικών μορφών ενός Ειρηναίου, ενός Αθανασίου, των Καππαδοκών ή ενός Μαξίμου του Ομολογητή. Οι πατέρες αυτοί κινή-θηκαν στο επίπεδο των ιδεών και των πολιτιστικών ρευμάτων της εποχής τους, τόλμησαν και διαλέχθη-καν με αυτά, και μεταμόρφωσαν τον πολιτισμό της ανθρωπότητας. Σήμερα η ατμόσφαιρα της Ορθοδοξίας δεν ενθαρρύνει τέτοιες προσπάθειες. Αλλά η πατερική παράδοση, που στηρίζει την ταυτότητα της Ορθοδοξί-ας, δεν είναι μόνο η παράδοση των νηπτικών πατέρων· είναι και εκείνη των θεολογικών πατέρων. Και αυτή, για να συνεχισθεί, πρέπει να διαλεχθεί δημιουργικά με τον σημερινό κόσμο, όπως διαλέχθηκε τότε με τον αρ-χαίο κόσμο. Βεβαίως αυτό δεν είναι εύκολη υπόθεση. Ίσως γι' αυτό και δεν ενθαρρύνεται ούτε αποτολμάται στη σημερινή Ορθοδοξία.

Ότι ήταν για τον κόσμο των πατέρων της Εκ-κλησίας η ύστερη ελληνική φιλοσοφία, ένας κόσμος δηλαδή με τον οποίο έπρεπε να διαλεχθούν και να τον μεταμορφώσουν, είναι για τη σημερινή Ορθοδοξία ο καλπάζων τεχνικός πολιτισμός της εποχής μας. Η σημερινή οικουμένη κυριαρχείται από τα επιτεύγ-ματα του δυτικού πολιτισμού, τα οποία εκτείνονται από τις κατακτήσεις της τεχνολογίας μέχρι τα άγχη της μοναξιάς και της αποπροσωποποίησης των αν-θρώπων, που εκφράζει τόσο τραγικά η σύγχρονη τέ-χνη σε όλες τις μορφές της. Σ' αυτό τον κόσμο πρέπει να σκύψει η σύγχρονη Ορθοδοξία με ρωμαλεότητα στοχασμού και με ευαισθησία, ώστε να μεταμορφώ-σει τις σύγχρονες φιλοσοφίες και ιδεολογίες, και να περισώσει το πρόσωπο και την ελευθερία του από τη δίνη του ευδαιμονισμού.

Και η Ορθοδοξία έχει πολλές δυνάμεις για ένα τέ-τοιο εγχείρημα. Κρυμμένες στη λειτουργική και την ασκητική εμπειρία της Ορθοδοξίας οι δυνάμεις αυ-τές, μπορούν να ελευθερωθούν και να διαλεχθούν δημιουργικά με τον σύγχρονο πολιτισμό, για να τον μεταμορφώσουν. Η Ορθοδοξία αποτελεί την ελπίδα του κόσμου στη σημερινή κρίσιμη εποχή. Θα ήταν κρίμα να κλειστεί στον εαυτό της και να μην αντα-ποκριθεί στην κλήση αυτή της ιστορίας, που είναι η κλήση των πατέρων της. ■